

DEN SPANSKA KVINNAN

AF

EMILIA PARDO BAZÁN.

ÖFVERSÄTTNING FRÅN SPANSKAN

AF

ADOLF HILLMAN.

Då jag går att skriva om kvinnan i mitt eget fosterland, skulle jag önska att kunna tillägga henne uteslutande dygder, förtjänster och upphöjda egenskaper, att framställa henne som ett mönster af fullkomlighet. Men äfven jag är kvinna och spanska och af taflans ljuspunkter skulle äfven en reflex falla på mig. Oafsedt att den, som slösar beröm, alltid väcker mera sympati än den som opartiskt dömer, fordras det dessutom i Spanien ett visst mod att sätta på papperet just det som är i hvar mans mun, och därigenom ser sig skriftställaren nödgad att insockra pillerna.

Oaktadt jag väl fattar hela sakens innebörd och ehuru jag skrifer för mina landsmaninnor, skall jag ingenting förgylla. Jag skall tala klart och tydligt såsom jag brukar i allvarliga ting, där artighet ej bör gälla som lag. Men skyldigheten att vara sann stegras än mera, då vi skriva för utlänningar, som hafva rättighet att fordra verklighetstrogn skildringar, emedan de icke äga medel att rätta de felaktigheter, som vår bristande objektivitet serverar dem.

Må man icke därför af hvad jag sagt tro, att jag med någon slags bitterhet vill döma den spanska kvinnan, att jag skall skriva någon satir à la Juvenalis eller Boileau. Därtill finnes intet skäl och strängt taget skulle jag ej heller hafva någon rättighet därtill, äfven om skäl funnes, ty de fel, som vidlåda den spanska kvinnan, äro gifna af de sociala förhållandena och böra till väsentlig del tillskrivas mannen, som så att säga formar hennes själ. Väl möjligt att i det spanska samhället för tvåhundra år sedan, när en favorit utöfvade envælde och »les précieuses» gäfvo tonen, man kunde med

något skäl upphöja till axiom den satsen, »att männen göra lagarna och kvinnorna sederna». Men i våra dagars Spanien handlar kvinnan i nio fall af tio under inflytande af mannen, och det skulle hvarken vara rättvist eller ens med billighetens fordringar öfverensstämmande att af henne begära full ansvarighet, och detta förhållande bör man icke lämna ur sikte.

För att förstå hvad den spanska kvinnan i dag är, måste man betänka den omstöpning, som Spanien sedan början af XIX:de århundradet, efter den napoleonska invasionens förjagande, undergått. Den franska revolutionen, som knappast lyckades utöfva något direkt inflytande på oss, gjorde det indirekt, tack vare de våldsamma sammanstötningarna under en kamp, rik på hjältedater. Vårt »guerra de la Independencia», som till det yttre liknade en ljungande protest mot vår gran-nes nya sociala former, blef i själfva verket häfstången för den revolutionära andens och de moderna idéernas inträngande till oss. Efter Cortes-sammanträdet i Cadiz 1812 framträdde klart och tydligt det nya konstitutionella Spanien, som var kalladt att segra öfver det gamla i oupphörliga, blodiga inbördeskrig. För att vinna stadga och fortlefva måste det unga Spanien utan uppehåll bekämpa det gamla, maktfullkomliga, bigotta, i absolutism kväfda, där endast tillfälligtvis någon ljusglimt inträngde under konungarne af huset Bourbon — och icke endast bekämpa det på slagfältet utan äfven på sedernas område. Det var en tvingande nödvändighet, att en djupt ingripande reform genomfördes i kvinnans sociala och moraliska ställning och följaktligen också i familjens.

Det XVIII:e århundradets kvinna hos oss var vidt skild från den franska kvinnan vid revolutionens första gryning. Under det att XVIII:e århundradets franska kvinna kanske är den mest intelligenta, skeptiska och fria, som historien i sina häfder antecknat (den atheniensiska icke ens undantagen), är den spanska kvinnan den mest bigotta, undergifna och okunniga. Märk väl att jag säger *bigotta*, icke *kristna*, ty med mycket större skäl kallar jag kristna XVI:e och XVII:e århundradets lysande kvinnor, i spetsen för hvilka den stora Isabel I glänste. Fjärran från att nöja sig med en underlägsen och bristfällig undervisning intog renässansens spanska kvinna, lika from som lärd, lärostolar i retorik och latin såsom en Isabel Galindo eller utvidgade området för de filosofiska

teorierna såsom en Oliva Sabuco. Under XVIII:e århundradet gingo dessa traditioner till den grad förlorade, att det ansågs farligt att lära flickor alfabetet, emedan genom kunskap i läsning och skrifning de lättare skulle kunna brevväxla med sina älskare. Min mormors mor, som var af en mycket förnäm galicisk släkt, berättade, att hon helt och hållet på egen hand lärde sig skriva genom att kopiera bokstäfverna i en bok, under det hon begagnade sig af en spetsig träpinne såsom penna och af björnbärssaft i stället för bläck. En välsignelsebringande okunnighet, en absolut lydriad för faderns eller makens myndighet, uppfyllandet af religiösa bruk och en fullkomlig afskildhet från manligt umgänge voro de plikter, som ålåg den spanska kvinnan under det föregående århundradet. Mot dessa svängde vår ryktbare Moratín det satiriska gisslet i *El si de las niñas*, *El viejo y la niña* och *La mojigata*. Sensmoralen i dessa tre komedier åsyftade en grundlig förändring i kvinnans uppfostran och ställning.

Den spanska kvinnan före Cortes' sammanträde i Cadiz har blifvit typisk liksom *garbanzos* och *bolero*. Denna kvinna var ren och kysk och hon gick aldrig ut annat än till morgonmässan, ty, som ordspråket säger, »ärbar kvinna löper ej på gatorna». Hennes dräkt bestod af en snäf kjol af ylle eller siden, hvit halsduk hopfäst med en guldnål, svart sammetslif och spetsmantilla. Den enda lyx, som denna kvinna, hvilken aldrig gick till fots, bestod sig, var den genombrutna silkestrumpan och den mjuka satin-skön. Tiden tillbragtes med handarbete, sömnad, stickning, virkning, strykning, broderi eller inläggning af frukter — i synnerhet broderi, som i hög grad ansträngde ögonen. I min barndom visade mig min moder några kuddar broderade af min mormors mor, hvilkas fint utförda arbete var föremål för den största beundran. Om denna vördnadsvärda gamla kunde läsa, så kände hon i alla händelser icke till flera böcker än mässboken, »Det Kristna Året» och katekesen, hvilken hon inpluggade i sina barn handgripligen, ty kroppslig aga hörde då till ritus och fick icke utelämnas enligt »*Qui diligit filium assiduat illi flagello*». Omgifven af familjen och tjänarna, förrättade hon husandakten och när aftonen kom gaf hon sina söner sin välsignelse och dessa kysste hennes hand äfven sedan de buro skägg och voro gifta. I ekonomiska angelägenheter rådförde hon sig med någon

munk och för alla sjukdomar hade hon sina gifna huskurer. En sådan kvinnotyp var dömd att försvinna vid den nya tidens inbrott.

Jag vill emellertid icke påstå, att allt var godt under den gamla tiden. Jag skulle vederläggas af de skandalösa uppträderna från Carlos IV:s tid, då hertiginnor gjorde utfärder i det gröna med tjurfäktare och superade hemma med komedianter, då drottningar gifvo sina gunstlingar höga ämbeten och höljde dem med guld och ärebetygelser, då damer — utom andra lidelser, som voro mera ursäktliga, emedan de voro mera naturliga — läto hänföra sig af spelpassionen, fyllde sina pärlsmuckade börser med guld eller på en enda natt förlorade en femtedel af sin förmögenhet. Jag vill endast säga, att den gamla klassiska spanska kvinnotypen var förhärskande före 1812 och var karakteristisk för tiden intill det konstitutionella regementet, och jag må tillägga att de bigotta och snörda kvinnor och de galanta damer, som Goya målat al fresco i San Antonio-hermitaget, voro två skilda men oskiljaktiga former från samma tid, två typer från det gamla Spanien, af hvilka ingendera har något rum i XVIII:e århundradets Frankrike, där dygder och laster sätta sin stämpel på det intellektuella lifvet.

Den sociala förändringen kräde såsom en oundgänglig konsekvens en utveckling af kvinnotypen — men, öfverraskande att se, det nya Spaniens man, som åstadkommit den radikala förändringen i lagar, institutioner, seder, bruk, känslor — i allt med ett ord, har ännu icke insett och kan icke förlika sig med tanken på nödvändigheten af äfven en utveckling hos kvinnan. Jag tvekar ej att säga, att för spanjoren, han må vara aldrig så liberal och modern i åsikter, finnes icke det kvinliga idealet i framtiden, ej ens i nutiden utan i forntiden. Modellen för en hustru är ännu i dag densamma som för hundra år sedan. Låtom oss dröja för ett ögonblick vid detta faktum, som skall gifva oss nyckeln till mången gåta, till många motsägelser, som möta i våra dagars Spanien.

När independens-kriget utbröt, ägde Spanien ett af de element som kraftigast främja fosterlandskärleken: öfverensstämmelse i åsikter om allmänna ting mellan de två könen.

Af denna öfverensstämmelse (som äfven fanns i Frankrike under revolutionstiden) föddes patriotism i hemmet, en patrio-

tism, som var möjlig för ympning på kommande generationer. Det finnes ingenting, som icke det folk, där sådan öfverensstämmelse råder, kan hoppas på.

På den tiden voro man och kvinna mera jämlika i borgerliga skyldigheter; han hade ännu icke de politiska rättigheter, som det parlamentariska systemet senare gifvit honom, men förnekat henne, och samhället var icke såsom nu deladt i två skarpt begränsade halfvor. Man och kvinna kände och tänkte lika, båda voro katoliker, royalister, spanjorer ända intill hjärtrotten och fiender till allt utländskt. Det är också därför, som den spanska kvinnan i försvaret mot fransmännen spelade en icke mindre aktiv roll än mannen. Mild och foglig under vanliga förhållanden visste det gamla Spaniens kvinna, då hon såg fosterlandet i fara, att visa, att under hennes ärbara klädning klappade ett hjärta ej mindre okufvadt än hos Celtiberias hjältinnor. Samma hand, som vants att fingra radbandets kulor eller vagga solfjäders lätta spetsverk, ägde styrka att stöta ner det Gamla Gardets grenadierer eller applicera luntan till kanonens fänghål.

Kanske skall man säga mig, att under förutsättning af en ny utländsk invasion hon skulle göra detsamma. Jag tror det ej. Ett sådant kvinnligt hjältemod är ett enstaka fenomen; såsom allmän regel finnes det icke. Och detta gäller mera det lägre folket och aristokratien än medelklassen, som mest erfarit inflytandet af den sociala och politiska omstöpning, hvilken till mannens förmån försiggått. De sista yttringarna af allmänanda hos den spanska kvinnan voro hennes protester, ett slags Fronde, som hon organiserade, när september-revolutionen 1868 tog en anti-katolsk färg och Amadeo kom på tronen. Till samma art af manifestationer hör den del kvinnorna — förnämligast på landet — togo i carliststriderna i de norra landskapen. Det är att anmärka, att när helst den spanska kvinnan visar något politiskt intresse, är detta alltid till förmån för det gamla Spanien; det nya Spanien har, socialt taladt, ännu icke något kvinnligt parti att framvisa. Sedan det sista borgerliga krigets slut har kvinnan icke visat något intresse för allmänna angelägenheter. Om vissa damer hafva för vana att infinna sig i las tribunas del Congreso, så är det endast för nöjes skull, för att se och ses. En af mina vänner, hvars åsikter äro allt utom reaktionära, beklagade för någon

tid sedan, att den spanska kvinnan saknade ett ideal; jag tänkte därvid, att det är omöjligt för henne att hafva något: hennes forna ideal har icke respekterats och ett nytt har icke erbjudits.

Spanjorerna finna sig ansikte mot ansikte inför en pinsam dualism. I intet annat land, möjligen med undantag af Japan, är hängifvenheten för sociala nyheter så stor som i Spanien och reformerna hafva varit lika plötsliga som radikala; men på samma gång känna spanjorerna så intensivt starkt makten af traditionens förtrollning, att de alltid återvända till det gamla såsom en trolös make till sin trogna hustru. I allt hvad som rör kvinnan är traditionens makt öfver spanjoren starkast, ty den är så att säga rotad i den semitiska naturen. Från spanjorens synpunkt kan och bör allt förändras, endast kvinnan skall förblifva sig lik, fix som polstjärnan. Fråga den mest liberala man i Spanien, hvilka egenskaper han fordrar af sitt kvinnliga ideal, och han skall gifva er en målning ganska litet skiljaktig från den Fray Luis de Leon gifvit i La Perfecta Casada eller Juan Luis Vives i La Institución de la Mujer Cristiana, såvida han ej går än längre tillbaka i tiden och finner sitt ideal i bibelns höga kvinna. På samma gång han drager upp denna stränga silhuett och fordrar af kvinnan en filosof och en ängels egenskaper i förening, vill han sätta henne i glasskåp och med tillhjälp af okunnigheten hålla henne borta från all beröring med den yttre världen. En af mina bekanta, som tillbringar hela sitt lif midt i de politiska bränningarna, stämplar som ett stort fel och gör sig löjlig öfver hvarje yttring af politiskt intresse från kvinnor. Och hvad beträffar vetande, finnas många som äro af samma åsikt som en viss fader, hvilken, tillfrågad af sin dotter om Ryssland låg i norr, helt vresigt svarade: »Goda kvinnor behöfva ej ha reda på sådana saker».

Jag upprepar, att det sociala afståndet mellan könen är större nu än det var i det gamla Spanien, ty mannen har vunnit rättigheter och fått privilegier, som kvinnan icke äger. Om två personer befinna sig på samma punkt, men den ena går framåt under det den andra stannar kvar, så blir den senare lika mycket efter, som den förra går framåt. Hvarje ny vinning, som mannen gör på den sociala frihetens fält, fördjupar den moraliska klyfta, som skiljer mannen från kvinnan och gör hennes liffsuppgift mera passiv och tvifvelaktig. Rät-

tighet till undervisning, religiös frihet, tillträde till allmänna förhandlingar, rösträtt, hela det parlamentariska systemet tjänar till att vinna styrka åt männen men icke åt kvinnorna. Ingen kvinna i Spanien, allt ifrån tronen ända ner, äger det minsta politiska inflytande och i andra hänseenden är den kvinnliga intelligensen endast en svag reflex af det starkare könets.

För att bevisa sanningen af detta påstående är det tillfyllest att endast skärskåda kvinnans religiösa ståndpunkt.

Jag har tillföre sagt, att i mitt fosterland mannen långt ifrån att önska, att kvinnan skulle känna och tänka som han, sträfvar för att hon skall lefva ett i moraliskt och intellektuellt hänseende underlägset, från hans vidt skildt lif. Jag nekar icke, att den spanska kvinnan af instinkt är troende, men denna instinkt vidmakthålles också på ett förträffligt sätt af den lag, som männen dekreterat, och hvarigenom de ha rättighet att vara deister, ateister, skeptiker eller materialister, men deras döttrar, systrar, hustrur och mödrar måste vara katoliker rätt och slätt och ingenting annat. Jag erinrar mig, att i en landsortsstad ett antal fritänkare utlyste ett meeting, vid hvilket en professor och republikan presiderade, och han tillkännagaf, att äfven kvinnor ägde tillträde. Då han efter mötets slut tillfrågades, hvarför han icke medfört sin hustru, utropade han i helig rysning: Min hustru? Min hustru är icke fritänkare, Gud vare lofvad!

Jag skulle vara den sista att beklaga den religiösa känslan hos kvinnorna — om blott männen hade den också. Himlen må veta att de behöfva den! Men jag vill framhålla det inkonsekventa, oärliga och för kvinnan förödmjukande uti detta band som af männen pålagts henne genom förbudet att gå utom trons barrier. Mannen betraktar sig själf som ett högre väsen, som äger rätt att skaka af sig hvarje band och inrätta sitt lif efter sin egen elastiska moral, men då han icke som den despotiske och svartsjuka afrikanen numera kan placera en neger med dolk i gördeln att vakta hustrun, gifver han henne i stället en högre vaktare: Gud. Sålunda är Gud för den spanska kvinnan vaktaren öfver äktenskapets helgd, hvilket erbjuder den fördelen att om mannen söker förströelse och nöjen utomhus, vaktaren blir en tröstare och rådgifvare, som smeker den sargade själen, helar med ljuflig balsam och vänder den bort från den väg, som leder till fördärf.

Däraf förklaras att ingen spanjor — undantagen äro så få, att däraf regeln stärkes — vill se de kvinnliga medlemmarna af sin familj bryta med den religion, som de uppfostrats uti. Det finnes män, som icke biktat på trettio år, men som skulle finna det anstötligt, om deras hustrur underlåtit att uppfylla denna kyrkans föreskrift sista påskhögtiden. Och denna ömtålighet växer i samma mån som den stärkes af sonlig kärlek. Ingen tviflare kan undgå att erfara vissa känslor vid hågkomsten af sin barndom och då han erinrar sig de lärdomar som hans moder en gång gaf honom. Att icke af sin moder hafva mottagit den första religionsundervisningen betraktas nästan lika förödmjukande som att ej veta hvem ens fader var, och att säga till en man, att hans moder saknade religion, är en förolämpning föga mindre än att anklaga henne för äktenskapsbrott.

Ur denna dualism i mannens åskådning uppstå ytterligt egendomliga motsatser mellan spanska politikens offentliga och enskilda lif. Under det att de offentligen uppträda som nyhetsmakare, ja till och med nedrifva allt, uppresa de inom hemmen altaren åt traditionen och deltaga i utöfvandet af familjens religionsbruk. Estanislao Figueras, en gång republikens president, läste dagligen bönerna vid radbandet med sin hustru. Hos Emilio Castelar, en annan president och äfven demokrat, serverades aldrig under fastedagar kött, så länge hans syster Concha lefde. Med Castelars förmåga att försköna allt förklarade han det på ett ytterligt fint och poetiskt sätt. »Min syster», sade den store talaren, »representerar för mig det nu upplösta fädernehemmet, de ljufva minnena från barn domen, ungdomstiden med dess starka tro och kärlek. De katolska religionsbruk, som min syster ålägger mig, värma mitt hjärta».

Ingen fäster ringaste uppmärksamhet vid att medan kvinnorna åhöra mässan, männen vänta dem utanför, stödda mot portalens pelare, och att vid sådana kyrkliga akter som *triduos*, *novenas* eller *comuniones* utom prästen endast kvinnor och någon carlist äro närvarande, ty detta är så vanligt och upprepas oupphörligen. Männen hafva så oinskränkt öfverlåtit åt kvinnorna det religiösa fältet, att prästerna nödgats uppfinna ett knep för att skaffa sig ett manligt auditorium. Detta sker genom tillkännagifvande om föreläsningar eller konferenser, som röra

sig om djupa vetenskapliga, moraliska eller filosofiska ämnen, hvaruti kvinnor icke kunna taga del. Den manliga fåfången kittlas här på sin allra ömtåligaste punkt — den intellektuella exklusiviteten — kyrkan är öfverfylld, och ehuru det som serveras på intet sätt är öfverlägset vanliga genomsnitts-artiklar i tidningarna, så är framgången gifven genom det delikata annonseringssättet: »Endast för män».

Jag skyndar att tillägga, att ehuru männen öfverlämna det religiösa området åt kvinnorna, så tillåta de dem dock icke att regera oinskränkt där. Att tänka fritt är dem förbjudet, men religiös extas eller mystiska grubblerier få ej heller finnas. Bakom extasen ser fadern, brodern eller mannen själasörjarens svarta skugga afteckna sig och det är en rival om makten så mycket mer fruktansvärd som han är i besittning af den prestige som ett rent och heligt lif gifver och därjämte af en bildning oftast öfverlägsen lekmännens, åtminstone beträffande moral och teologi. Däraf följer att af alla kyrkobruk, som kvinnorna utöfva, är den ofta upprepade biktet det som mest väcker mannens afundsjuke och misstänksamhet och som understundom förorsakar verkliga husliga krig. Det finnes i Spanien städer, i synnerhet i Vizcaya och Andalucia, där jesuiternas inflytande är så stort, att hela familjer styras från biktstolen. Man kan knappast föreställa sig den oro och det bekymmer som detta inflytande ingifva männen eller de elaka och illvilliga insinuationer, med hvilka de söka beröfva jesuiterna herraväldet öfver kvinnans själ.

Och det oaktadt veta de gifta männen och alla, som hafva makten öfver kvinnan, mer än väl att biktfadern är för dem ingalunda en fiende utan en vän. Knappast torde det inträffa att biktfadern råder kvinnan att protestera, kämpa, frigöra sig utan att underkasta sig, ge vika och lyda. Endast i mycket sällsynta fall, då tron kan anses i fara, erinrar biktfadern den ångrande om att hon hvarken förspiller eller räddar sin själ i samlefnad med sin man och att själen icke säljer sig genom äktenskaps ingående. Trots all försiktighet och måttfullhet från biktfadernas sida kan jag betyga, att männen icke med blida ögon se det täta biktandet eller en brinnande andakt. Hvad de önska att se hos kvinnan är ljum tro — en väl afpassad fromhet. Och kvinnan har helt fogligt slagit in på denna väg: hon låter icke hänföra sig hvarken åt ena eller andra hållet.

ARISTOKRATIEN.

Man kan icke tala om den spanska kvinnan utan att skilja mellan de olika sociala klasser i hvilka hon är delad. Aristokratien, medelklassen och den egentliga stads- eller landbefolkningen förete skiljaktiga typer, ehuru de alltid erbjuda likheter, som hänvisa på ett gemensamt ursprung.

Då jag börjar med aristokratiens kvinnor, framträder först den kungliga familjen, som är ett verkligt gyneceum, emedan den består af fyra eller fem kvinnor och ett barn. Icke alla äro spanskor: drottningen är österrikiska och infantinnan Paz genom sitt giftermål naturaliserad bayerska; men drottningens farmodern, mera känd under namnet Isabel II, bär en så mycket mera utpräglad nationel stämpel. Sorglös och häftig, godhjärtad och full af upptåg, utdelande ynnestbevis med fulla händer, vänlig mot hela världen, ersättande de stora bristerna i uppfostran och vetande genom vaken intelligens, är drottning Isabel en oförfalskad spansk typ (historien må döma hennes politiska lifsgärning, jag talar endast om hennes karakter); hon är hvad Taine skulle säga, en »representativ typ» för icke få spanskor af en förgången generation. Hennes dotter, infantinnan Isabel, grefvinna af Girgenti, förnekar lika litet sitt spanska ursprung. Vänlig i sätt och tal, liflig och verksam, fri från all etikett, beslutsam och öppenhjärtig, uppträder hon på genuint spanskt sätt, utan kantigheter eller pjunk, utan minsta skymt af pryderi. Hvad som skiljer henne från den klass af spanska kvinnor som hon naturligen tillhör, är ett manligt oberoende, böjelse för sport och kroppsöfningar, som mera kännetecknar den anglosaxiska rasen. Ingen kan förneka infantinnan Isabel utpräglad individualitet, hvilket gör henne mycket sympatisk och närmar henne till renässansens kvinnor. Infantinnan Paz eger en utbildad smak, hon målar och skrifer vers, men har icke gifvit något prof på verkligt artistiska anlag. Infantinnan Eulalia, elegant och ståtlig, har ingenting särskildt utmärkande framför de damer som pryda balsalongerna och tjusa genom skönhet.

Efter den kungliga familjen komma de damer som tillhöra aristokratien såväl på grund af börd som till följd af sina mäns färska militära eller politiska dater. Dessa hafva det sämsta rykte af alla Spaniens kvinnor. Jag skall bevisa att detta rykte

saknar grund, men jag måste icke desto mindre erkänna att det existerar.

Madrids befolkning, som dag ut och dag in ser dussintals damer, alltid de samma, i bländande toaletter passera i lysande ekipager, medelklassen eller landtbon, som från parterren på Teatro Real betraktar dessa samma af juveler gnistrande damer som med nakna armar och skuldror luta sig i logernas fätöljer, medelklassen som girigt slukar tidningarnas »fashionable news» eller »échos mondains» och håller räkning på spetsarnas mängd och sammets-släpets meter-tal, som hör vissa namn ständigt upprepas i oupplösligt samband med skönhet, rikedom och lycka, som dagligen stinges af afundens gadd — tror så lätt, att dessa damer alla äro Cleopatror eller Julior, ständigt beredda att dricka pärlor upplösta i vin och att hängifva sig den ena dagen åt en Cæsar, den andra åt någon af tjurfäktningensbanans toreadorer. Jag har funnit — och denna iakttagelse är ingalunda allmän — att de åskådare, af hvilka de högre klasserna alltid äro omgifna, den nyfikna hopen, som alltid är på utkik och färdig att nagelfara deras obetydligaste handlingar, uteslutande ägnar sin uppmärksamhet åt dessa klassers kvinnor — icke män. Kvinnan är för dem personifikationen af klassens alla både laster och dygder, antingen detta nu beror på den olika moral som gäller för de olika könen eller därpå att hopen föreställer sig, att allting är tillåtligt för män eller att den lyx, som utvecklas och väcker afund, icke framsticker så ohöjd hos männen som hos kvinnorna — allt nog, det faktum är obestriddigt, att förtalets pil, alla anklagelser mot de högre klasserna, riktas mot kvinnorna. Att aristokraten är en lätting, slösare, slapp, lättfärdig, utan lifsmål, lefver i okunnighet och maklighet, att han lik narren i den beryktade satiren endast skroderar om tjurar och hästar, att han är till ingen nytta hvarken för sitt land eller för civilisationens sak — det förvånar ingen. Men det som leder oss rätt i fördärfvet är ryktet om att markisinnan *** har en »liaison» eller att hon ringat ur sitt klädningslif två centimeter till.

Den, som icke tillhör den högre societeten eller icke äger den sällsynta egenskapen att vara nöjd med lifvets förhållanden, anser som verkliga brott en hel del fullkomligt likgiltiga saker som aristokratiens damer göra, antingen därför att deras ställning kräfver det, eller för att utfylla tomheten i sin tillvaro

eller för att följa modets lagar. Folket och förnämligast den mindre bemedlade medelklassen, där den allmänna opinionen formas, kan icke fatta annat än att den kvinna är en förtappad varelse, som årligen slösar tusentals duros på kläder och juveler, som åker i ekipage à la Daumont, som frukosterar med champagne och manzanilla, som ödslar i klädningssläp och knappar in på klädningslifvet, som parfymerar vadderingen i sin klädning, som nyttjar silkesstrumpor midt på dagen, som dinerar i öfverflöd och som efter intaget kaffe tänder en turkisk cigarett. Allt detta är för spanjoren tecken på höjden af sedligt fördärf och af hvarje detalj i ett sådant lif, som kommer till hans kännedom, sluter han till ett lif i djupaste förnedring och antager att sådant är alla kvinnors lif, som tillhöra le grand monde.

Det kan icke nekas, att några finnas, som lefva ett sådant ytligt lif, att alla deras tankar koncentreras på toalett, nöjen och lappri. Men innan vi döma, om grunden härtill är att söka i bristen på omdöme eller i lastbarhet, är det nödvändigt att se efter, om männen, af hvilka kvinnan mottager moraliska impulser, gifver henne några bättre föredömen. Jag tvekar icke att påstå, att så icke är förhållandet och att aristokratiens man gör sig lika mycket och mera skyldig till ytlighet och lättsinne än dess kvinna. Då kvinnan lefver i flärd, förslösar sin tid mellan modisten och hårfrisören, spelar hon endast den roll hon fått sig gifven: att vara ett prydnadsföremål. Man brukar säga, att i Spanien endast två yrken stå öppna för kvinnan, bodförestånderska och drottning; därtill kan numera läggas telegrafist och telefonist. För mannen däremot äro alla vägar öppna och om aristokratiens manliga individer skulle eftersträfvat inflytande på landets öden och vilja taga ledningen i detta ords bästa betydelse, skulle ingen hindra dem, men alla skänka dem sitt bifall.

Det förhållandet, att aristokratiens damer uteslutande tillbringa sitt lif i lyx och flärd, är emellertid icke så allmänt, som man tror. Många lefva ett tillbakadraget lif, många ägna sitt lif åt hemmet och barnens uppfostran, många helga sina timmar åt välgörenhet och fromma gärningar och de finnas, som visa ett berömvärdt intresse för vetenskap, konst och litteratur, ja, för jordbruk och industri. De sista äro visserligen undantag, men det skulle vara orätt att icke med beröm

omnämna markisinnan de Casa-Lorings literära talang eller hertiginnan Angela de Medinacelis fruktbringande verksamhet, hvars exempel för öfrigt det vore önskligt att många män af hennes klass följde. Det har icke varit aristokratiens män, utan kvinnor, som visat intresse för den nationella strömning inom poesien, hvars förnämsta representant Zorilla är; det har icke varit männen, utan kvinnorna, som först uppskattade vår fräjdade Menéndez y Pelayo. Känd är den stora begåfningen hos alla damer tillhörande hertigligen familjen Rivas, och markisen de Sotomayors sköna dotter gaf bevis på sin uppskattning af intelligensen, då hon gaf företräde åt Cánovas del Castillo framför en lysande rad af fullblods-pretendenter. Jag skall icke tillåta mig att anföra särskilda exempel, för att icke såra dem, som jag möjligen skulle komma att förbigå, men jag hoppas, att grefvinnan de Superunda må förlåta mig, att jag endast nämner hennes namn för att erinra om skärpan i hennes förstånd och allvaret i hennes lif.

Jag, som tusen gånger uppträdt till försvar för stora världens damer mot dess belackare, som, jag är förvissad därom, aldrig sett en enda på nära håll, har hänvisat till statistiken, då jag icke sett annan utväg att öfverbevisa dessa själfgjorda stränga anklagare. Jag har uppmanat dem att uppgifva namnen på dessa illa beryktade damer — som, jag upprepar det, de icke personligen kände — och jag erbjöd mig att i utbyte nämna namn på damer af oomtvistadt felfritt rykte, hvilka tillhörde sferen för mina personliga bekanta. »Ni inser väl», fortfor jag, »att om aristokratiens damer i själfva verket äro så fördärfvade och hopplösa, som ni anser, det bör vara lätt för er att bevisa det genom angifvande af namn.» Min motståndare nämnde då ett halft dussin, evigt samma oföränderliga halfdussin, som ständigt ger stoff åt skandalen, samma halfdussin, hvars rykte trängt ut i provinserna och troligen äfven utom landets gränser. Å andra sidan anförde jag hela familjer, hundratals damer, ja, jag tog fram *Guía Oficial*, där förteckning öfver adeln återfinnes, och uppmanade moralisten att med ett tecken utmärka de skyldiga. Han var icke i stånd att fylla dussinnet.

Men, huru är det möjligt att bortrensa en så starkt rotad fördom? Huru kunna bekämpa en sådan åsikt, som förfäktas af en viss dam i en af våra landsorter, hvilken, då hon läste

i jag vet ej hvilken tidning, att aristokratiens damer prydde sina balskor med juveler, utropade, att ingen kvinna kunde vara hederlig, som brukade juveler på fötterna, och att dessa damers män borde stänga in dem på tukthus?

Till denna sammansvärjning mot damernas af aristokratien goda namn och rykte hafva romanen och teatern i hög grad bidragit. Vare sig nu att publiken är road af eller kittlas af målningen af lasten hos de högre klasserna, eller att den fördom, hvarom jag talat, äfven förefinnes hos författarne, det faktum står fast, att hertiginnor, markisinnor och grefvinor i romaner och dramatiska arbeten äro inkarnationer af fördärf och uselhet. Det är icke så länge sedan en af våra förnämsta romanförfattare, Pereda, utgaf en sedeskildring från de högre kretsarne under titel *La Montálvez*, där stora världens äldre och yngre damer begå de oerhördaste saker. Jag tror, att Pereda, som är en afgjord fiende till hufvudstadslifvet, tagit inflytande af hvad jag vill kalla »provins-legenden». Om författaren hade haft någon beröring med den värld han skildrar, skulle målningen blifvit mera sann och han skulle icke skildrat undantagen som regel. Damerna blifva ej mycket bättre behandlade af en annan författare af mycken förtjänst, jesuiterpatern Coloma; men hos honom förklarar kaftanen vissa stränga omdömen om baler, lustpartier, toaletter och nöjen i allmänhet, som uteslutande tillhöra aristokratien.

Den uppfostran, som gifves adelns döttrar, är enligt min åsikt behäftad med två fel. Den är ytlig och utländsk. Ytlig, därför att den icke äger en fast grund, endast flyter ofvanpå; utländsk, emedan skolor, lärarinnor, sällskapsdamer, barnpigor och ammor, allt måste komma från Frankrike, Tyskland eller England för att vara elegant och korrekt. På detta sätt förlorar för hvarje dag kvinnan mer och mer nationelt skaplynne och individualitet. Aldrig inträder jag i en salong eller en budoir utan att instinktmässigt mina blickar söka den bok, som i rikt praktband ligger på bordet eller kaminkransen. Nio gånger af tio är denna en fransk roman i den starkt kryddade genren, Ohnet, Cherbuliez eller Feuillet; sällan en religiös eller historisk bok; aldrig en spansk roman, ty för gommor, vana vid franska bonbons serverade i sammetskapslar, är spansk föda simpel. Damer såsom hertiginnan af Benavente, som med intresse och välvilja följer vår moderna

litteraturutveckling, eller såsom hertiginnan af Mandas, som läst och begrundat arbeten i geologi och historia, äro aktningvärdas undantag.

En kvinna, hvars ställning medgifver henne mycken ledighet från skötandet af sitt väl ordnade hus, som icke längre lefver inspärrad och afskild såsom i XVIII:e århundradet, hvars hus kan ramla öfver henne, som vi bruka säga, emedan mannen öfvergifvit det och söker sysselsättning och nöjen annorstädes, är utan tvifvel i behof af en stor portion andlig öfverlägsenhet för att icke gå upp uti visiter, promenader, baler och opera, för att icke rikta alla sina tankar på modets växlingar, för att blifva stark och tänkande. Mången gång är det mannens fåfänga, som drifver henne till extravaganser och ostentativt uppträdande, om det icke är hans likgiltighet eller frånvaro från hemmet, som nödgar henne att söka glömska och retelser. Allt detta är förmildrande omständigheter, som böra tagas med i räkningen af dem, som af kvinnan fordra felfrihet och lidelsefrihet, och böra väl beaktas af hvar och en, som studerar människonaturen.

Den spanska adelns damer äro vackra och ståtliga, men den nationela skönhetstypen blir allt sällsyntare. Kvinnan af medellängd, smärt och välformad, med mjuka rörelser och stolt gång, med svarta, uttrycksfulla ögon och långa ögonfransar, med blekröda läppar, mörk hy och ramsvart hår, lämnar småningom rum för den starkt köttfärgade blonda typ, som här kallas Rubens-typen. Det är godt om blondiner i Madrid, men sanningen att säga: många äro blonda endast genom konst. En annan typ, kanske mera antik, är äfven förhärskande inom aristokratien; det är den ljusletta, anemiska, med ovalt ansikte och starkt spotskt framskjutande underläpp, sådan man återfinner typen hos de stora målarna Pantoja och Velázquez. Ehuru icke skön är denna typ mycket distingerad.

Man har trott, att Lozojas vatten och därmed sammanhängande ombyte af luft har åstadkommit förändringen i Madriddamernas utseende, därigenom att det gifvit dem mera friskhet och rundning. För mig synes det tydligt, att försvinnandet af det nationelt karakteristiska har till väsentlig del sin orsak uti klädedräktens förändring, antagandet af moder, skapade för andra raser, vidt skilda från vår, som om de än passa dem

väl, vanställa oss. Den spanska kvinnan hade funnit formen för sin klädedräkt i modet på Carlos IV:s tid: den korta sidenkjolen, den låga skon och framför allt den mystiska, yppiga, poetiska, svarta eller hvita mantillan äro utan all jämförelse de lyckligast valda attributer för en kvinnotyp, som mera utmärker sig genom grace än genom verklig skönhet. Det nu härskande modet med grofva tyger och glanslösa färger, långods från mankönet, af engelskt fabrikat, långa kappor och waterproofs, dubbelbottnade, breda skodon och framför allt den franska kapott-hatten, är fullkomligt tillintetgörande för den spanska skönheten. En kvinna med lång hals och höga axlar, som den engelska kvinnan, tar sig förträffligt ut i kläder efter mansdräktens snitt och den hvita, friska hyn förlorar intet på bruket af halftoner, såsom grått, beige o. d. En högväxt kvinna kan se ståtlig och förnäm ut i en kappa, som betäcker henne från hufvud till fot, men den lilla, mörka, fylliga, böjliga spanskan kräfvver kläder af annan snitt, som mera passa för hennes kroppsform. Den klassiska typen synes bättre bevarad bland »chulas» i Madrids utkanter än bland de högre klasserna och detta helt säkert därför, att chulan bibehåller det förra århundradets mod. Hennes skor äro gjorda efter spanskt bruk, hon fäster upp håret på spanskt sätt och hon sveper om sig den i lifliga färger väfda Manilschalen. När stora världens damer under den Heliga veckan ikläda sig mantillan, lyser den klassiska typen fram som diamant infattad i stenkol.

Hvarje turist med artistiskt sinne, som besöker Spanien, beklagar mantillans försvinnande. Utom den Heliga veckan återstod för henne för icke länge sedan ännu en tillflyktsort: tjurfäktningarna; men äfven denna sista har modet nu beröfvat henne. Höjden af elegans och förfining är nu att på tjurfäktningar uppträda i hatt, ju extravagantare ju bättre — och sanningen att säga, det mest distingerade är att icke alls gå på tjurfäktningar, utan på kapplöpningar med åtföljande vad-hållning, defilé af prunkande ekipager och exposition af uppseendeväckande, kritiklösa toaletter. Smaken för tjurfäktningar, som är verkligt spansk, djupt rotad hos nationen, finnes nu endast bland män, »chulas» och det lägre folket. Medelklassen, som alltid vill efterapa aristokratien, har öfvergifvit tjurfäktningsbanan, och den spanska kvinnan, hvars nervsystem

har blifvit så ytterligt känsligt, att hon ej står ut med att se ett sorgespel, kan ju än mindre tåla vid en tjurfäktning, som den filantropiska propagandan har utmålet för henne såsom jämförlig med skådespelen i Roms Colosseum.

MEDELKLASSEN.

I Spanien är medelklassen eller bourgeoisin ett mycket vidsträckt begrepp. Dess gränser äro så obestämda, att därinom möter man såväl den rike fabrikantens hustru — emedan hon icke kan räknas till aristokratien — som telegraftjänstemannens eller underofficerens hustru — emedan de icke kunna sägas tillhöra folket. För att precisera klassifikationen kunna vi med stöd af yttre förhållanden säga, att den kvinna hör till medelklassen, som icke kläder sig som folket, som har en tjänare, en liten salong där hon mottager sina gäster o. s. v. Den allra obetydligaste syssla i statens tjänst, som innehafves af någon familjemedlem, den allra minsta förevändning, som kan uppletas, är tillräcklig för att den spanska kvinnan skall finna anledning att kalla sig *señora* eller *señorita* och komma upp ur folkets klass.

Hvarje spansk kvinna är angelägen att bevisa sin härkomst af god släkt och hon anser att en underordnad statens tjänare med knapp lön och ytterst ovissa existensmedel bättre uppfyller hennes anspråk därpå än en handtverkare, som arbetar i sitt anletes svett, såsom en guldsmed, en urmakare, en snickare o. s. v. Ehuru i handtverkarens hus välmåga råder, då däremot i statstjänstemannens eller militärens fattigdom och brödbekymmer höra till ordningen för dagen, föredrager den spanska kvinnan det senare, emedan hon såsom en tjänstemans eller officers hustru anser sig vara *señora*. Äfven i detta hänseende hyllar hon mannens åsikt. En notarie i något förvaltande verk med femtonhundra francs lön har tillträde till stora världen och kan dansa med en hertiginna. En snickare eller specerihandlare, som genom arbete årligen förtjänar femtusen eller tiotusen francs, kan aldrig göra anspråk på att anses som en »*caballero*».

Den stora motviljan för industriella eller merkantila yrken, som förefinnes hos den spanska medelklassens kvinna, med-

för, att hon förjagar blotta tanken på att genom eget arbete förtjäna sitt lifsuppehälle. Detta faller också af sig själf, ty hon dömer endast af hvad hon från barndomen insupit. Kvinnan af folket däremot lär sig redan som liten flicka att förtjäna sitt bröd; hon springer ärenden, tar sig tjänst, syr eller arbetar i fabriker, gör cigarrer, säljer fisk eller grönsaker, vaktar boskapen eller arbetar i jordbruket. Föreställ er en medelklass-familj af naturen välsignad med fem eller sex döttrar och dömd att lefva på knapp lön eller ränta! Hvad skola döttrarna göra? Sätta sig bakom en boddisk? Lära sig ett yrke? Skaffa sig en sysselsättning, hvilken som helst? Ack nej! De skulle i och med detsamma upphöra att vara *señoritas* ipso facto — och det utmärkande för en *señorita* är just att icke göra något alls. Sålunda äro döttrarna hänvisade att tyna bort i fädernehemmet, som blir ett slags nunnekloster, där medlemmarne sakna all kallelse. Hennes ungdom glider förbi under medvetande af att den skall följas af en ännu sorgligare period. Hon framsläpar sitt lif under umbäranden och svält, medan hennes förhoppningar på framtiden koncentreras på två saker: först att bröderna må ernå en sådan ställning i samhället, att de kunna en gång hjälpa henne; för det andra att hon icke måtte sakna det nödvändiga för att kunna uppträda vid offentliga högtider och möta den fågel Fenix, mannen, som skall förändra situationen. Men om han icke visar sig — hvilket sorgligt perspektiv för denna *señorita*, dömd till fattigdom och sysslolöshet, eller i bästa fall till ett föraktadt arbete, som hon döljer såsom ett brott, emedan den klass, hon tillhör, skulle stöta ut henne ur sina led, om den visste, att hon begått den inkonsekvensen att göra något annat än »sköta sitt hus». Räknade äro de yrken, som stå kvinnan öppna i Spanien, men ännu lättare räknade äro de kvinnor af medelklassen, som utöfva dem. För några år sedan tog en kvinna, Martina Castells, medicinsk doktorsgrad — och de illustrerade tidningarna publicerade hennes porträtt såsom ett fenomen. Ännu i dag förefinnes mellan medelklassens kvinna och kvinnan af folket i Spanien ett djupt svalg; den senare anser som sin plikt att förtjäna sitt lifsuppehälle, den förra håller på att mannens arbete uteslutande skall underhålla henne. Däraf följer, att hos medelklassens kvinna finnes mera beroende, mindre ursprunglighet, mindre inneboende drift.

Kvinnan af folket må vara en grof typ, men hon är mycket mera en personlighet än medelklassens.

Den senare tillbringar sitt lif i väntan på giftermål — ja man kan säga, under spaning efter en man. Hon må icke taga anstöt af påståendet, ty felet är ej hennes, utan deras, som så uppfostra henne. »Señoritas hafva ingen annan uppgift i lifvet än giftermål», är en fras som tutas i hennes öron allt ifrån vaggan, och hon lyssnar uppmärksamt därpå. Jag kan icke säga att kärleken, så naturlig i ungdomen, har något att skaffa med detta efterlängtade äktenskap; det är endast en nyttighetsmoral, den enda form under hvilken det är henne tillåtet att kämpa för sin existens. Den tarfliga medelklassfamiljen inskränker sin föda till *garbanzos* för att lämna döttrarna tillfälle att kunna visa sig på promenaden, teatern, sällskapslifvet, utrustade med alla de vapen, som äro oundgängliga på äktenskapsmarknaden.

Då äktenskapet och därmed förenade fördelar är det enda målet för medelklassens kvinna, uppfostras hon i öfverensstämmelse med männens åsikter och fördomar till denna lagoma passivitet, som mannen just vill finna hos sin följeslagerska. Ehuru män finnas, som helst önska en absolut okunnighet hos kvinnan, börjar dock större delen föredraga en kvinna, som åtminstone i det praktiska lifvet kan förete en skugga af skolbildning eller en fernissa af vetande, dock utan att hysa någon åtrå efter djupare kunskaper. Om de sålunda icke önska någon verklig bildning hos kvinnan, så fordra de i stället den slags uppfostran, som gör henne presentabel. Framåtskridande är icke endast ett tomt ord, ty numera skulle medelklassens man rodna, om hans hustru icke kunde läsa och skrifva. Historia, retorik, astronomi, matematik äro något misstänkta; filosofi och döda språk galenskaper; men lefvande språk, geografi, musik och teckning ses med blida ögon, för så vidt de idkas till tidsfördrif och icke på allvar som lifsuppgift. Kinesisk målning på koppar och fat eller ihopsuddande af ett mänskensstycke, förträffligt! Men att besöka muséer, studera naturen, teckna efter lefvande modell, oerhördt, gräsligt! Att läsa franska Figaro eller Walter Scott på engelska, utmärkt; men Horatius på latin, fasansfullt!

Detta uppfostringssystem, der skymning härskar och där verklig grund och djup anses som helgerån, har till oundviklig

följd ett förkväfvande af alla kvinnliga anlag och ett kvarhållande af kvinnan på barnets outvecklade ståndpunkt. Det har en rent yttre karakter, det är en yttre polityr och om någon gång en åtrå efter vetande däraf kan väckas, så mynnar den aldrig ut i intellektuel verksamhet.

Den kvinnliga uppfostran är ur intellektuel synpunkt ytterst svag, men den är sannerligen ej mycket bättre ur praktisk synpunkt. Kunskap i hygien och fysiologi, så nödvändig ur hälsosynpunkt och för släktets fortplantning, de enklaste regler för matlagning, renlighet, ordning, någon fläkt af denna poesi, som förlänar behag åt den enklaste boning — allt detta är fullkomligt främmande för medelklassens kvinna, som är okunig om de allra enklaste saker i det verkliga lifvet, som icke ens vet huru hon skall ordna linnet i sitt skåp eller huru hon skall göra ren en lampa. Hon saknar till och med förstånd eller energi att göra sin egen person tilldragande, hvilket dock, så paradoxot det kan synas, är en frukt af kulturen och icke af fåfången. Likgiltighet, själlöshet, blodfattighet, bristande renlighet och bristande vård om hår, händer och tänder, smaklöshet i val af kläder och prydnader, frånvaro af intellektuell sträfvande, som afspeglar sig i de uttryckslösa ögonen och simpla fasonerna, — allt bidrager att snart utplåna det förtrollande skimmer, som dock en gång hvilat öfver medelklassens kvinna under den första ungdomens korta blomstring, när hon gick i förhoppningsfull väntan på den man, som skulle befria henne från bekymren.

Det är förhållandena i allmänhet jag härmed afser, icke enskilda fall, hvilka kunna uppställas som undantag. Jag vill erinra om hvad som aldrig bör förloras ur sikte, att kvinnan är sådan som mannen vill ha henne, men trots omständigheterna dock besitter egenskaper, som vittna om förträffliga anlag. Mycket af det goda, som hon icke undervisas uti, gissar hon sig till eller utför instinktmässigt och uti saker, som ligga inom sferen af hennes omdömesförmåga och om hvilka det är henne tillåtet att hafva en åsikt, är hon nästan alltid mannen öfverlägsen i klokhet och omdöme.

Några söka uti klimatet, andra uti det intellektuella afståndet mellan könen orsaken till bristen på verkligt hemlif i Spanien. Mannen sköter sina affärer eller nöjen utomhus, tillbringar aftonen på kaféet, i kasinot eller på gatan; mycket

sällan har han sin hustru i sällskap. Man förvånas att på Paris' gator se så stort antal af medelklassens män arm i arm med sina hustrur; i Spanien brukas det icke — att bjuda sin hustru armen skulle anses som bevis på dålig ton. Den man som gärna stannar i sitt hem, se alla ned på, anse som andefattig. Då kvinnans lif är så omgärdadt och sferen för hennes verksamhet så begränsad, kan en man icke ostraffadt lefva inom hemmet; det vore att inskränka sig till samma trånga sfer.

Öfvergifna af sina män, följa kvinnorna deras exempel och den under förra århundradet så hemkära spanska kvinnan har blifvit en riktig dagdrifverska, som springer omkring på gatorna. I detta hänseende är förändringen radikal. I småstäder har kvinnan ingen ursäkt för dagdrifveri på gatorna — i stora städer är däremot förevändningen lätt funnen: butiker, visiter, kyrkan, sevärdheter af ett eller annat slag. Det är utom allt tvifvel, att detta dagdrifveri afslöjar en brist i det husliga lifvet. Jag tror icke såsom Luis Vives, att kvinnan genom att ofta gå ut riskerar sitt rykte, jag påstår blott, att detta »gående ut» endast för att komma ifrån hemmet visar en brist på huslighet, en fasa för ensamheten, som är ett tydligt tecken på ett tomt hufvud. I alla händelser kan jag icke betrakta lifvet utom hus i Spanien med dess sköna himmel och strålände sol annat än som en svaghetssynd.

Beträffande den spanska medelklass-kvinnans rykte kan jag intyga, att det är öfvervägande godt, att hon i allmänhet är trogen sin man och att om hon någon gång däruti brister, det är sällsynt, att hon öfverlämnar sig åt ett liderligt lif. Det oaktadt är det min åsikt, att om en tillförlitlig statistik skulle kunna uppgöras angående dessa ömtåliga förhållanden, felstegen skulle visa sig oftare förekomma inom medelklassen än inom aristokratien. Och orsaken är helt naturlig. Den obemärkta hustrun till en tjänsteman, advokat eller läkare har ögonen mindre fästa på sig, åtnjuter större frihet än damen af värld, som är känd och observerad öfverallt, omgifven af tjänare och aldrig gör sin promenad annat än i eget ekipage. Om medelklassens kvinna talar ingen, eller åtminstone ingen utom en ganska begränsad krets; på damen af värld äro allas blickar fästa. Medelklassens kvinna är mera utsatt för fara, ty hon är mera tillgänglig, mindre uppmärksam och hennes hemliga kärlekshandel uppväcker ingen skandal. Naturligtvis

menar jag här medelklassens kvinna i de stora städerna, där hon icke innehar någon framskjuten ställning; ty en hustru till en framstående politiker observeras lika mycket som en prinsessa af blodet. Men i småstäder får medelklassens kvinna icke vara så obesvärad, ty går hon där klädd i siden, väcker hon uppmärksamhet och i landsorten står medelklassens kvinna moraliskt högre.

Men äfven i hufvudstaden kan jag icke finna någon slapphet i moralen hos medelklassen, trots den spanska nationens lidelsefullhet. Frågan om det moraliska förhållandet mellan könen fordrar ett noggrannt aktgifvande för att vi icke skola låta oss skrämmas af löjliga spökbilder eller utropa att världen är på branten af undergång på grund af saker som äro lika gamla som världen själf och som i vår tid icke förete den grad af råhet och cynism som fordom. Den spanska kvinnan är icke moraliskt fördärfvad, ehuru hon är förkrympt och saknar ideal.

Den spanska medelklassens kvinna är i allmänhet snobbig, vulgär, och därpå faller hon. Hon saknar naturlighet, distinktion, aplomb till följd af den sociala ställning, hvartill hon är systematiskt dömd. Detta lagom i religion, i patriotism, närmande sig till indifferentism, denna fullkomliga okunnighet i intellektuellt hänseende och detta uppgående i ytlighet och småsaker förkrymper henne. I grund och botten är hon god, kvick och fyndig, ehuru ytlig och mera egennyttig och feg än mannen. Hennes yttre är icke utan behag. Hennes karakter kan understundom förete förtrollande egenskaper, men hon saknar det som artisterna kalla storhet. Utan att vara hvarken dum eller dålig, är hon, jag upprepar det, snobbig och vulgär. Som alla känslans strängar inom henne icke brustit, kan hon undergå en stor förändring, då dessa strängar sättas i rörelse såsom vid ett barns sjukbädd eller inför en döende fader. Instinkten är för denna kvinna en säkrare ledare än förståndet.

En annan orsak till hennes snobberi är äfllandet att efterapa aristokratien, det som vi kalla »vilja men icke kunna», ett ondt som är fullkomligt okänt hos det verkliga folket. Däråf härleder sig det intresse och den nyfikenhet hvarmed hon slukar tidningarnas »fashionable news», en genre som fordom odlades endast i *La Epoca*, det konservativa partiets organ, men som nu återfinnes i alla tidningar. Det finnes señoras

som kunna utantill förteckningen på markisinnan de la Lagunas juveler och veta på sina fem fingrar de favoritfärger som bäras af hertiginnan af Alba, som de helt familjert kalla Rosario Fernán-Núñez.

På senaste utställningen i Barcelona kunde man lägga märke till det febrila intresse med hvilket medelklassens kvinna följde de mest obetydliga handlingar af aristokratiens damer. När drottningen for ut på en åktur eller begaf sig till teatern, stodo tusentals kvinnor (männen voro proportionsvis mycket få) i timtal väntande, ingalunda af någon dynastisk hänförelse utan af ren kvinnlig nyfikenhet för att sedan kunna utbyta sina tankar om hennes och hofdamernas klädsel och koiffyrer. »Fernán-Núñez har nästan lika klädning som den du beställde från Paris». — »Nej, se på Sástago, hennes kappa är vidare än drottningens». — »Hvilken förtjusande parasoll!» — »Se på elfenbensskaftet!» Så lät det öfverallt, hela tiden. Det var ett ängsligt noggrant studium af den modell, efter hvilken man skulle kläda sig — så mycket man kunde.

Den som i Retiro ser två señoritas — den ena dotter till en ämbetsman med tio barn, den andra arftagerska till en titel och 70,000 kronors årliga räntor — skall till en början taga dem för två systrar. Lika hatt, lika snitt på dräkten, lika parasoll och framför allt samma hållning och samma långsamma, reserverade hälsning. Men se närmare på dessa två skenbart lika figurer och ni skall finna, att de likna hvarandra såsom den galvanoplastiska reproduktionen liknar det gamla myntet. Dräkterna äro lika till snitt, men man märker hvilken utgått från den ryktbara modistens atelier och hvilken mödosamt hopflickats vid familjens fotogenlampa. Den enas gång och rörelser äro endast en tarflig imitation. Hos flickan af medelklassen är en viss blyghet parad med en viss stelhet och tillgjordhet, som hon aldrig kan frigöra sig ifrån, ty den säkerhet och otvungenhet, som en lysande ställning förlänar, äro för henne oåtkomliga och kunna aldrig ersättas genom uppfostran eller högre odling. Denna stelhet, som i själfva verket härleder sig från en svaghet att icke vilja bekänna sin egen ställning, en fruktan att synas löjlig, är det som röjer medelklassens kvinna inom vissa lager af societeten.

Begäret att efterapa aristokratien visar brist på själfständighet och kraft hos medelklassens kvinna. Man säger att

det är bättre att efterapa grefvinnor och hertiginnor än cocotter och aktriser som i Paris. Jag svarar, att ingen efterapning är önskvärd, och om man hos oss icke efterapar hvarken dåliga kvinnor eller aktriser — och Gud bevare mig från att förblanda de senare med de förra! — är det därför att dessa hos oss icke uppväcka samma nyfikenhet och uppmärksamhet som i Paris. Detta framstår också tydligt för en hvar som läser den dagliga pressen. Ingen reporter underrättar publiken om huru hertig X:s eller bankiren Y:s mätress lefver, kläder sig o. s. v. eller skildrar doña Mendoza Tenorios eller doña Tubans lif utom scenen. Till ersättning serveras oss punktligt och omständligt allt hvad som rör världsdamens kläder, juveler, yttranden, tankar, middagar, resor.

Åtminstone under de sista tjugu åren föra de kvinnliga sceniska artisterna ett tillbakadraget och regelbundet lif utan några slags Bohème-excentriciteter. Det är mycket vanligt, att då de träda i giftermål, lämna de scenen och ägna sig helt och hållet åt uppfyllandet af sina husliga plikter, hvilket ingalunda är fördömligt, men bevisar bristen på gnista, som kännetecknar den verkliga konstnären. Antagligen står denna ljumhet i samband med vår sceniska konstns afmatning och bristen på verkligt goda skådespelerskor, hvilket åter i sin ordning omöjliggör framställningar af djupa kvinnliga karakterer, ett förhållande, som beklagas af våra dramaturger.

FOLKET.

Vid studiet af den spanska kvinnan kan jag icke utelämna en kategori, som är gemensam för aristokratien, medelklassen och folket, jag menar nunnorna.

Ehuru kloster finnas som endast lämna tillträde för de högre klassernas noviser — såsom Las Huelgas och Las Salesas — och några grundats uteslutande för sådana, som kunna förete bevis om minst »fyra anor», är det dock ett faktum att i många kloster — Concepcionistas, Carmelitas, Benedictinas, Capuchinas — bedja sida vid sida den högättade och rika señoritan, som af religiös hänförelse eller af olycklig kärlek tagit slöjan, och den fattiga tjänsteflickan, som vädjar till barmhärtigheten för att blifva Kristi brud. Det torde böra anmärkas,

att äfven nunnorna i Spanien, så underligt det än kan synas, på grund af tidsförhållandena undergått förändring. Den gamla nunnetypen försvinner småningom. Nunnan, som tillbragte sitt lif i stilla betraktelser, under psalmsjungning, som gjorde konfityrer och mandelmassa, reliksaker och nåldynor, eller »smyckade vaxbilder», som ordspråket säger, lämnar rum för en modernare typ, som är mindre konventionel, mera praktisk, som mera ägnar sig åt undervisning eller fruktbringande barmhärtighet. Hon formar sig mera efter sina franska systrar, hvilka med Sacré-Coeur och andra dylika institutioner till förebilder, hafva åstadkommit en radikal reform i det spanska klosterlifvet. De gamla, romantiska klostren med sina järntaggade dubbla jalousier och drömmande trädgårdar inom höga murar där ren kontemplation och asketism härskade blifva i våra dagar allt sällsyntare. De religiösa institutioner, som nu skola förvärfva sig popularitet, måste vara halft världsliga och sysselsätta sig med barmhärtighetsverk och uppfostran. Bland sådana institutioner må anföras den nyligen stiftade Las Hermanitas de los Pobres. Beträffande undervisning har Frankrike tagits till mönster. Våra nunnor, som icke kunna ställas högre än andra kvinnor i vårt land, hafva börjat inse att för att kunna lära andra, måste man börja med att lära sig själf och det är att hoppas, att inom några år den andliga nivån inom våra kloster skall vara höjd, ett oundgängligt villkor för deras bestånd och utveckling.

Bättre än någon annan klass i Spanien bevarar det egentliga folket den nationela karaktern och de idéer och känslor, som traditionen helgat. Jag tror, att detta är förhållandet i alla land och att den oförfalskade nationela typen, moraliskt såväl som fysiskt, är att finna hos det egentliga folket och företrädesvis hos kvinnan. En stor skillnad förefinnes emellertid mellan kvinnan af folket i staden och på landsbygden, och man kan i Spanien räkna ända till tio eller tolf olika kvinnotyper bland folket.

Hvar finnes väl en mera slående kontrast än mellan de stora städernas arbeterska och Madrids »chula»? Catalanskan är redan i besittning af de egenskaper, som tillhöra en arbetsam ras stadd i utveckling och säkert är att parisiskan, huru verksam och affärsmässig hon än är, icke står framför kvinnan i Barcelona hvarken i skicklighet eller flit eller i högre grad

än den senare är besjälad af öfvertygelsen om att arbete är en skyldighet och en heder. Hon skiljer sig från parisiskan däruti, att hon är mindre slug, mindre bjuder sig för med kunder, om hon är placerad innanför en disk, eller mindre mån om belöning för minsta tjänst. Men ordning, enkelhet och smak i klädsel, praktiskt sinne, sträfvan efter en viss komfort och oberoende ställning genom arbetet i anletets svett äro utmärkande drag hos denna kvinna, som är en typ för vår tids arbeterska i dess bästa betydelse. Den för artisten långt mera intressanta kvinnan i Madrids förstäder är en öfverlevfa från fordom, en relik från det gamla Spanien, hennes figur målas på solfjädrar och tambouriner och hon är den typ som är så tilldragande för sedeskildrare såsom Menosero Romanos eller Pérez Galdós. Afkomling i rätt nedstigande linie af de gamla *majas* och *manolas*, odlar *chulan* som en konst den obundna friheten i tal; hon är uppbrusande, häftig, med starka känslor och otyglade lidelser. *Chulan* har icke undergått någon förändring sedan D. Ramón de la Cruz skref *Muñuelo*. *Chulans* hand är lika öppen och fri som hennes tunga; hon är färdig att inleda gräl med själfva solen och hon är i stånd att slita af sig kläderna på kroppen för att hjälpa en fattig. Fina och nobla drag omväxla hos henne med råa och barbariska och då de förra framträda, väcker hon en oemotståndlig sympati. Hennes konversation är full af kvickhet, hennes handlingar äro ögonblicksbarn af hennes hjärtas känslor. Hon beräknar aldrig, hennes oreflekterade munterhet är tilldragande såsom barnets upptåg.

La chula är öppen och oegennyttig, hon rädes icke för att ålägga sig de största uppoftningar och oupphörliga umbäranden för att uppfylla alla fordringar, som föremålet för hennes kärlek ställer på henne. Då hennes känslor aldrig i någon mån regleras af reflektionen och då hennes begrepp om godt och ondt äro ganska förvirrade, händer det ofta, att hon förslösar sin rika kärlek på den mest ovärdige. Med produkten af sina händers arbete — ja kanske med vinsten af egen skam — föder och kläder hon någon utrangerad tjurfäktare, någon lättjefull student eller någon afsigkommen staccare. Madrid öfverflödar på förbindelser, där mannen ej gör annat än tillfredsställer sina lastbara vanor, tillbringar förmiddagarna i sängen och kvällarna på kaféet, alltid drucken och

med cigarren mellan läpparne, under det att kvinnan arbetar som en slaf för att den föraktlige mannen ej må sakna pengar till fortsättandet af ett lif i sysslolöshet och last. Det är öfverflödigt att tillägga att till sådan ytterlighet drifver lidelsen *la chula*, att trots hennes retiliga och stolta karakter fördrager hon af sin älskare hugg och slag, den hårdaste behandling. Det förefaller som om förödmjukelse och lidande ännu mera bunde henne vid honom. Efter en misshandling synes *la chula* lika öm som en turturdufva, lika mjuk som en vante.

Den kärlek som *la chula* hyser är en våldsam lidelse, som behärskar henne helt och hållet. Den kan understundom vara flyktigheten själf, men understundom drifva henne till motsatt ytterlighet. Under alla förhållanden är den af en våldsam, tygellös karakter, som vidt skiljer sig från den ärbara formen för kärleksförhållanden på landsbygden. Det är en vild kärlek och dolken är icke långt borta, när svartsjukan kommer med i spelet. De lagar och institutioner, som civilisationen skapat, verka tryckande på *la chula* och civilisationen har på henne icke haft något inflytande. Vår ryktbare romanförfattare Pérez Galdós har beundransvärdt väl tecknat denna genuina typ, som alltid är ursprunglig, alltid okufvad, i en af sina sista arbeten *Fortunata y Jacinta*. Den, som känner folket i Madrid, finner i den boken en verklighetstrogen och målerisk bild af dess kvinnor.

Såsom ett exempel på denna kvinnas religiösa uppfattning skall jag tillåta mig anföra en anekdot, som jag har från trovärdigt håll. En chula berättade, att då hon en dag gick på en gata i Madrid, mötte hon en elegant señorito, som förtrollade henne genom sin stolta hållning, strålande ögon, vackra svarta skägg och öfriga tjusmedel, som hon såg eller trodde sig se hos honom. »Det intryck han gjorde på mig var så lifligt», fortfor hon, »att jag stirrade oafvändt på honom och jag tänkte, om denne man icke följer mig, dödar jag mig. Helt och hållet uppgående i denna lidelse bad jag det ena salve efter det andra och erbjöd *la Virgen del Carmen* en mäsas . . . och huru länge jag bad och offrade — så följde mig señoriton».

Tydligt är att *la chula* icke är hvad man kallar ett dygdemönster och ur hennes klass rekryteras till stor del prostitutionen; därifrån och från det lägre folket i Andalucía leda ock dessa spanska bayaderer sitt ursprung, som äro kända

under namn af *cantaoras* eller *bailaoras de flamenco*. Det oaktadt — för att nu återvända till vårt ämne — påstår jag att *la chula* med alla sina fel är hundra gånger bättre än mannen (*el chulo*). Hennes varma hjärta, hennes intelligens, glöd, oegennyttja bevara henne understundom från den förpestade luft hon inandas och göra henne till en duktig och hederlig kvinna, som äger sin klass' hela behag och ursprunglighet. Men äfven då hon sjunkit djupt i dyn, förlorar hon aldrig en viss tilldragande poesi, som aldrig finnes i Paris hos dem, som gjort lasten till ett handtverk. Den som söker hjärta och varmblodighet, skall finna båda delarne hos Madrids *chula*. Om hon vore möjlig för uppfostran — olösta problem! — hon skulle då ej längre vara en *chula*, hennes sprudlande lif skulle vara förbi.

Man har jämfört våra *cantaoras* med Orientens bayaderer och likheter finnas ju i de danser de utföra, i de vällustiga rörelser och drömmande ställningar hvarmed dessa beledsagas och som så väl motsvara sydländingens fantasi, som så gärna breder ett skimmer af poesi öfver själfva lasten. Arbeterskan i sin mörka dräkt och dåliga skodon ådrager sig ingen uppmärksamhet af likgiltiga kommande och gående — men kvinnan placerad på en half meter hög tribun, med utmanande prydnader, med den röda nejlikan bakom örat, med den lilla skon som lämnar den höga vristen fri, med den smidiga midjan och med de i rytmisk takt vaggande höfterna, föder till lif hvarje kväll legenden om Orientens Salome. Hon eldar sinnena, förtrollar männen, sätter deras blod i sjudning mera än hon framkallar nöjets rus, och sällsynt är då, att icke dolken blixtrar och strider utkämpas med dödlig utgång. Visserligen medverkar därtill vinet eller de mer och mindre med alkohol förfalskade dryckerna, men spanjoren behöfver för att berusa sig sällskap, brusande larm, de retmedel och fanfaronader, som endast kvinnan kan framkalla; spanjoren dricker sig aldrig rusig ensam, som nordens män kunna göra.

Andalucías kvinna liknar kvinnan af de lägre klasserna i Madrid, men hon är mera skygg och religiös och flerstädes såsom i Sevilla och Cadiz mera ordningsfull och uppmärksam på hemmets förhållanden. Den gamla typen fortlefver i de sydliga trakterna. Cigarrfabrikerna äro de enda arbetarcentra i Andalucía och känt är att *la cigarrera* utgör en alldeles

särskild, ren och oförfalskad typ, fullkomligt olika arbeterskan i allmänhet, som mer eller mindre ofrivilligt antagit en fransk anstrykning eller åtminstone förlorat den måleriska prägel, som *la cigarrera* behåller i all dess glans. Förtrollande beskrifningar hafva gjorts på de sevillanska cigarrfabrikerna, hvars arbeterskor smycka sitt hår med rosor och visa sina nakna brunglänsande armar och hvilkas arbete förrättas under lifligt samspråk och muntert skratt. I vår tid, när de gamla klassiska *pronunciamentos* äro försvunna, förekomma upplopp bland *las cigarreras* så mycket oftare och chefskapet öfver fabrikerna i Sevilla och Madrid kan endast utöfvas af en man, som med kraft förenar en hög grad af kallblodighet. »Dessa kvinnor», sade till mig för någon tid sedan chefen för fabriken i Madrid, »förtjäna i grund och botten vår sympati; de hafva hjärtan af guld och med god behandling kan man få dem till hvad som helst. Men det finnes hos dem en så stark känsla för det rätta, att den föreståndare, från hvilken de rönte någon orätt, vore beklagansvärd. I ett ögonblick af uppbrusning skulle de kunna slita honom i stycken.»

Icke endast bland cigarrarbeterskorna, utan hos arbeterskorna öfver hufvud i Spanien hafva de republikanska idéerna slagit djup rot. Dessa teorier äro också mycket lämpliga för att släcka den törst efter rättvisa, som i så hög grad anfäktar dessa lager. Men som en motsägelse, som dock är förklarlig, förblir den spanska republikanskan bigott, fullgör sin nio dagars andaktsöfning och sina skyldigheter mot sina helgon och *Virgenes*; hon bibehåller vördnaden för konungahuset, hvilket hon ägnar en dyrkan, som gränsar till fanatism, om hon händelsevis därifrån fått mottaga något tecken på godhet eller välvilja. Den spanska kvinnan af folket har godt minne af det goda som bevisats henne och hon glömmar aldrig drag af ädelsinhet, äfven om hon icke tillskyndats någon fördel däraf. Handlingar af den mest obetydliga art, om de blott bära någon stämpel af godhet, röra henne till ytterlighet. Härom året såg jag på en gata i Zaragoza en blind söka efter ett kopparmynt, som han hade förlorat. Jag tyckte synd om mannen och tog upp en peseta, som jag gaf honom. I samma ögonblick uppstämde en hel grupp af kvinnor en riktig lofsång öfver mig. Jag kunde ej underlåta att le; en peseta hade framkallat en riktig entusiasm. Jag tänkte sedan på

därpå och förstod, att bifallet icke härledde sig ifrån saken i och för sig, utan därifrån att handlingen hade berört dem i deras innersta. Hvar och en af dessa fatiga kvinnor skulle hafva gifvit den blinde en peseta, om de ägt en sådan.

En af de mest utpräglade spanska kvinnotyperna är den baskiska. Hon liknar i intet afseende spanskan, sådan utländingen föreställer sig henne, lidelsefull, half-arab, drömmande. Tvärtom är kvinnan i Vizcaya, Guipúzcoa och Alava en figur med skarpa drag, ja stränga, nästan hårda och hon står i hög moral öfver alla kvinnor i Europa. Sociologer och etnologer skola därutinnan icke jäfva mitt påstående. Den baskiska rasen har icke sammansmält med de öfriga på halfön hvarken i språkligt eller annat hänseende. Man tror, att baskerna härstamma om icke från urinvånarne, åtminstone från de första invandrarna. Det är utom all fråga att i etnologiskt och moraliskt hänseende den euskariska rasen icke företer några likheter med den öfriga befolkningen på den Cantabriska kuststräckan trots likheten i klimat och topografiskt hänseende. Då kvinnan i Asturia och Galicia visar mjukare former, blomstrande hy och vekare ansiktsdrag, har baskiskan hårda, kantiga konturer och på hennes panna äro oböjlighet och halsstarrighet tecknade. Hon är renlig, arbetsam, allvarlig och ärbar och många påstå, okänslig för kärlek. När hon gifter sig är det därför, att hon anser det vara en plikt att bilda familj och blifva moder, hvilket utom äktenskapet är henne ofattligt. Hennes trohet och ärbarhet äro också utom allt tvifvel, hvilket jag för öfrigt öfverlåter åt sedelärare att diskutera. En sanning är att den sedliga nivån hos euskara-folket är mycket högre än hos det öfriga spanska folket, och jag behöfver icke upprepa, att kyska kvinnor förekomma icke, där männen äro libertiner. Ännu för få år sedan bevarade de tre systerprovinserna sin storartade patriarkaliska stämpel, en doft af homerisk dygd, hvilket icke hindrar dem, närboende till Frankrike som de äro, från att vara det mest civiliserade och industriella element i vårt land med undantag af Cataluña. Anhängarne af *fueros* eller den autonoma lagstiftningen i dessa landskap försäkra, att sedan slutet af sista inbördeskriget, hvarigenom de gamla vördnadsvärda lagarna upphäfdes, de baskiska provinserna småningom förlora renhet i seder, enkelhet och öppenhet i karakter. Det är ännu ett offer som det nya Spa-

nien har nödgats göra på den konstitutionella frihetens altare. De baskiska provinserna och Navarra hafva alltid varit en härd för Carlismen, och de som väl känna landet försäkra, att det icke skulle väcka förvåning, om insurrektionen ännu en gång bröte ut i blodiga strider, ty baskerna äro envist fästa vid federativ monarki och i religiöst hänseende intoleranta.

Lika okänslig som den baskiska kvinnan är på det erotiska området, lika lidelsefull är hon på det politiska, då hon anser sina traditionela rättigheter i fara. Under inbördeskriget gaf hon prof på hjältemod, endast jämförligt med spartanernas. En moder, hvars två äldsta söner hade dött på slagfältet, kom och erbjöd sin yngste, siste, för att dödas af »liberalerna». En hel volym skulle kunna fyllas med drag af sublim fanatism under carlist-krigen.

I andra delar af Spanien åter finnes icke hos kvinnan samma hänförelse i politiskt hänseende och samma köld i kärlek som hos baskerna. Tvärtom kan man påstå, att sedan den passionsfyllda romantiken flytt från de bildade lagren, har den tagit sin tillflykt till folket, och dagligen förkunna tidningarna dubbelmord à la kronprins Rudolf, med den skillnad att hjälten är en fattig soldat och hjältinnan en sömmerska eller tvätterska. Endast hos folket påträffas den man, som binder sig fast vid sin käreasta med den spanska gördeln, som omsorgsfullt vecklar kjorteln omkring hennes fötter i aningsfull ängslan, att blygsamheten skall såras under dödskampen, och först genomborrar hennes hjärta och sedan jagar kulan genom sin egen hjärna.

Kvinnan i Toledo-trakten — i andra delar af Castilien har jag ej på så nära håll sett kvinnan af folket — är mycket sympatisk. Öppen och naturlig, from och arbetsam, är hon framförallt ordningsälskande och renlig, och den lilla kojan där hon härskar doftar af timjan och glänser af renlighet. Aldrig har jag sett mera fläckfri dräkt än den toledanske kroppsarbetarens, och jag tror ej, att man skall träffa på en toledanska utan rena strumpor och hela skor eller att man skall finna vårdslöshet i hennes klädsel eller orenlighet i hennes hem. Dessa kvinnor vårda hemmen, medan mannen arbetar i jorden.

Då man gör en rask skiss af de spanska kvinnliga typerna, finner man tre eller fyra hufvudgrupper. Den catalanska och den baskiska gruppen förete mycken likhet trots den senares politiskt-religiösa hetta. Mellan andalusiskan och madrileñan är

likheten ännu större. Om jag hade till ändamål att i det för-gångna söka skälet till denna likhet, skulle jag säga att den berodde på förhärskande semitiska eller afrikanska element. Det centrala Spaniens kvinna, castilianskan, är en blandning af celtiskt och iberiskt blod. Hon har vissa beröringspunkter med gallegan och baskiskan men skiljer sig dock väsentligen från båda. Det rent celtiska området, d. v. s. Asturia och Galicia, som likna så mycket de baskiska landskapen i klimatiska och geografiska hänseenden, alstrar på grund af rasens olikhet en kvinnotyp, som är en ren motsats till den baskiska. Gallegan och asturiskan är vekhjärtad, politiken stör icke hennes sömn, hon bryr sig icke om, huruvida Don Carlos eller Alfons XIII härskar öfver henne. Lidelsefullt fästad vid sina barn, skulle hon aldrig tänka på att uppoffra dem för en politisk idé och hvad hennes mottaglighet för ömmare känslor beträffar, är det nog att säga, att det hör till undantagen att en bondkvinna går till altaret utan att förut äga familj. Det må dock icke underlåtas att tillägga, att med tillämpning af J. J. Rousseaus idéer kvinnorna af denna grupp tillåta sig friheter tills det ögonblick kommit, då de skola gifta sig, men äro sedan sina män obrottsligt trogna.

Till stor utsträckning är den spanska kvinnan af folket mannen behjälplig vid skötandet af jordbruket, ty likheten mellan könen, som förnekas i den skrifna lagen och inom de kretsar, där man lefver utan att arbeta, är ett faktum i jordbrukarens, nybyggarens eller kroppsarbetarens fattigdom. I min födelsebygd, Galicia, ser man ofta svaga kvinnor eller mödrar med barn vid bröstet gräfva i jorden, så majs eller hvete, skära säf eller gräs åt boskapen. Sådant hårdt och strängt arbete uppväcker ingen protest hos djupsinniga teoretiker af Pruddhombres skola, som vid minsta försök att vidga området för kvinnans verksamhet i andra riktningar slå sig för sitt bröst och ropa i helig bäfvan: »kvinnan bör ej gå utom hemmet, ty hennes enda uppgift är att fylla sina plikter som maka och moder». Den stackars bondhustruns fattiga koja, där bröd och värme saknas, där storm och regn äga fritt tillträde, är nästan alltid tom. Husmodern har blifvit frigjord och den oföränderlige, hårde, döfve befriaren heter: nöd.

Madrid 1889.